

O Edgarze Allanie Poem – w dwusetną rocznicę urodzin

Dwusetna rocznica urodzin i sto sześćdziesiąta rocznica śmierci amerykańskiego pisarza Edgara Allana Poego to znakomita okazja do podjęcia refleksji nad literacką spuścizną tego twórcy oraz jej miejscem w tradycji literackiej. Jak wiadomo, w toku ustalania kolejnych porządków historycznoliterackich zmieniał się sposób opisu dokonania Poego. Raz odmawiano im oryginalności i sztuki artystycznego, kiedy indziej określano Poego mianem prekursora wielu kierunków literatury XIX i XX wieku. Inspirował parnastę Charlesa Baudelaire'a i symbolistów francuskich, o uznanie dla Poego upominali się także surrealiści, by wspomnieć tylko o *Manifeście surrealizmu* André Bretona. Jednym ze świadectw wpływu, jaki wywarło piarstwo autora *Czarnego kota*, może być również polska ożywiona recepcja utworów Poego w Młodej Polsce i Dwudziestolecium Międzywojennym.

Dedykowany Poemu rocznicowy numer „Tekstualiów” otwiera rozmowa z Franciszkiem Lyra, autorem pierwszej polskiej monografii poświęconej wybitnemu Amerykaninowi¹. Znamienne, że sto sześćdziesiąt lat po jego śmierci autor książki *Edgar Allan Poe* wskazuje na mnogość inspiracji i odniesień obecnych w omawianej poezji i prozie wymagających gruntownego przebadania. Bogata w konteksty, znakomita twórczość Edgara Allana Poego – poety, prozaika, krytyka literackiego – z pewnością zasługuje na to, by stać się przedmiotem niejednego studium². Wyczerpujące omówienie wszystkich związanych z nią zagadnień – najważniejsze z nich wskazuje w swoim artykule pomysłodawca tematu tego numeru, Edward Kasperski – przekracza możliwości, jakie daje jedna edycja czasopisma. Z tego właśnie powodu na łamach „Tekstualiów” prezentujemy Czytelnikom omówienie jedynie wybranych problemów, wśród których znalazły się:

- paradoksy recepcji dorobku literackiego amerykańskiego pisarza – mówi o nich Franciszek Lyra;
- zagadnienia tożsamości literackiej Poego, jego wielojęzyczności i wielokulturowości – omawia w numerze Edward Kasperski;
- motyw sobowótora rozpatrywany na tle literatury XIX wieku – to temat rozważań, które podjęła Rozalia Słodczyk;
- antropologia zbrodni, o której pisze Agnieszka Wnuk;
- zasługi Poego dla rozwoju literatury detektywistycznej oraz specyfika kreacji detektywa-amatora omówione w artykule Tomasa Mackiewicz;

¹ F. Lyra, *Edgar Allan Poe*, Warszawa 1973.

² Nowsze, obszerniejsze prace o Poem wyszły spod pióra Marka Paryża i Sławomira Studniarza. Zob. M. Paryż, *Edgar Allan Poe: Social and cultural aspects of madness in American literature 1798–1860*, Warszawa 2001, S. Studniarz, *Tragiczna wizja. Rzecz o noweliście Poego*, Toruń 2008.

- komizm jako nieodłączny komponent wielu utworów autora *Morelli* – na tym aspekcie jego spuścizny literackiej skoncentrował się Michał Palmowski;
- poglądy estetyczne Poe'go – ich część rekonstruuje Maciej Jaworski;
- krytyczna analiza przekładów nowelistyki Edgara Allana Poe'go, które wyszły spod pióra Bolesława Leśmiana, Stanisława Wyrzykowskiego oraz Sławomira Studniarza – stała się celem artykułów Jerzego Jarniewicza i Żanety Nalewajk.

Na kartach czasopisma *Czytelnicy* znajdują także stylizacje prozatorskie i poetyckie pióra Rafała Lewczuka i Karola Samsela inspirowane twórczością amerykańskiego pisarza oraz utwór Poe'go pod tytułem *Diuk De L'Omelette* w tłumaczeniu Piotra Kubińskiego.

Redakcja i autorzy prezentowanego wydania „Tekstualiiów” mają nadzieję, że stanie się ono inspiracją dla dalszych badań nad dorobkiem literackim i krytycznoliterackim autora *Kruka*. Pytanie: „W jakim stopniu Poe zapoczątkował i umożliwił eksplorację nowych obszarów tematycznych w literaturze amerykańskiej i europejskiej?” ciągle czeka na wyczerpującą odpowiedź. Należałoby też rozpatrzyć na tle epok, prądów, stylów wątki charakterystyczne dla twórczości Poe'go. Nie mniej istotne wydaje się wyzwanie pokazania wpływu poetyki utworów Amerykanina (w ujęciu genologicznym) na kształt dzieł kolejnych pokoleń twórców literatury amerykańskiej i europejskiej. Do równie ważkich zadań należy dookreślenie roli, jaką odegrał dorobek Poe'go w procesie przekształcania i modernizowania konwencji literackich. Na rozpoznanie wciąż czeka literacka antropologia wpisana w utwory autora *Dzwonów*. Potrzebna, a ciągle niedokonana jest także szeroko zakrojona analiza polskich przekładów, która umożliwiłaby rewizję powtarzanych za Eliotem, obiegowych opinii, zgodnie z którymi Poe'go „stworzyli” tłumacze. Opis rzeczywistego znaczenia prac translatorskich dla recepcji i kontynuacji poetyki oraz estetyki utworów Poe'go to z pewnością zajęcie warte trudu.